
Zvukové kulturní dědictví v ČR a péče o něj

Část druhá

Michal Hora

21. 11. 2024

Motto:

„Všechny hudebně kvalitní nahrávky na vinylech budou vydány znovu na CD. Není třeba chránit staré nosiče.“

(nejmenovaná redaktorka časopisu Gramorevue cca v roce 1985)

„Nebyla to správná hypotéza.“ (pozn. MH)

ukázka B/1, Naima – Eva – LP Naima (1985,1988,2018)

<https://www.supraphonline.cz/album/456451-naima>

Obsah – část druhá

B1/ Monografie *Archiv, který nebyl. Sto let pokusů o národní zvukový archiv* – stručné představení

B2/ Významné pokusy centralizovat péči o zvukové nahrávky a důvody neúspěchů

B3/ Příklady současných institucí pečujících o nosiče zvuku

B4/ Dosavadní průzkumy sbírek a dosavadní ochrana (resp.digitalizace)

B5/ Situace v zahraničí (institute)

B6/ Co vše u nás neznáme, nemáme a neděláme v této oblasti

B7/ Jak dál? Národní zvukové centrum

[Odkazy na literaturu, zvukové ukázky a ukázky knih](#)

B1/ Monografie *Archiv, který nebyl. Sto let pokusů o národní zvukový archiv*

- kniha vznikla v rámci grantu/projektu *Nový fonograf: nasloucháme zvuku historie* (NAKI II, 2018-2022)
- projekt řídil Filip Šír (hlavní řešitel: Národní muzeum v Praze) www.novyfonograf.cz (o projektu průběžně v prezentaci)
- web projektu byl pro nové informace uzavřen, ale připravuje se propojení informací ve webovém rozcestníku
- kniha je ve výsledku obsáhlejší než se plánovalo, neboť **bylo postupně „objeveno“ mnoho detailů a osobností, které se otázkami vzniku „národního zvukového archivu“ v minulých sto letech zabývaly**

Archiv, který nebyl. Sto let pokusů o národní zvukový archiv

Monografie, první svého druhu, v 10 kapitolách zainteresovaných odborníků, plní první ucelený přehled o pokusech vybudovat instituci typu zvukový národní archiv, jehož hlavním úkolem by bylo systematické mapování, ochrana a zpřístupňování našeho zvukového kulturního dědictví ve všech formách. Tato idea se více či méně intenzivně objevuje v naší historii již téměř sto let. Texty chronologicky seznamují s aktivitami, které se na tomto poli odehrály a dosud odehrávají. Přináší tak přehled o zainteresovaných osobnostech, hlavních institucionálních hráčích a výstupech, stejně jako zamýšlení nad příčinami neúspěchů. Při tom nám dochází čas: většina nosičů fyzicky degraduje a bez potřebné péče (zejména digitalizace) bude jejich obsah navždy ztracen. Hrozí nám ztráta významné součásti našeho kulturní dědictví, které nebudeme schopni zachovat pro budoucí generace. Vzhledem k historickým souvislostem je to problém nejen v kontextu české, ale také středoevropské kultury a historie. Na rozdíl od většiny zemí Evropy a celého světa, Česká republika bohužel stále na uspokojivé řešení tohoto palčivého problému čeká.

Autor / Autoři	Iva Horová a kol.
ISBN	978-80-1036-701-8
Vydavatel	Národní muzeum
Rok vydání	2022
Místo vydání	Praha
Počet stránek	212

SKLADĚM

290 Kč

263,64 Kč bez DPH

Autorský kolektiv

- **BAKLA**, Petr - Hudební informační středisko
- **FERENC**, Petr - České muzeum hudby
- **HOLEČEK**, Vít - ČVUT
- **HORA**, Michal - Národní knihovna ČR
- **HOROVÁ**, Iva - Národní technická knihovna
- **JEŠUTOVÁ**, Eva - Archiv Českého rozhlasu
- **KABELKOVÁ**, Markéta - České muzeum hudby
- **KRATOCHVÍL**, Matěj - Akademie věd ČR
- **MEJZR**, Martin - Národní muzeum
- **SOBOTKA**, Mojmír - Hudební informační středisko
- **ZÍSKAL**, Bohuš - CESNET

Kapitoly

- Předmluva
- Úvod
- Zvukový archiv Fonografické komise ČAVU
- Od vizí národní fonotéky po zavádění diskoték v knihovnách a v divadlech hudby
- Fonotéka Hudebněhistorického oddělení Národního muzea – Českého muzea hudby
- Český rozhlas a idea Národního zvukového archivu
- Idea národní fonotéky a firma Supraphon
- Archiv nahrávek soudobé české hudby Hudebního informačního střediska
- Snahy o vytvoření institutu "česká národní fonotéka" koncem 90. let 20.století
- Historie (nejen) Virtuální národní fonotéky
- Závěr
- Přílohy, Jmenný rejstřík, Chronologie, O autorech

B2/ Významné pokusy centralizovat péči o zvukové nahrávky (ZN) a důvody neúspěchů

„Co s tím a jak dál?“ Zvukové dokumenty ve skříní.

Snahy osobností o sběr a archivaci ZN

- skladatel **Leoš Janáček** (aktivity 1909 - 1912)
- lingvista **Josef Zubatý** („fonoarchiv“ 1910 - +1931)
- fonetik **Josef Chlumský** („fonoarchiv“ 1928 - 1938)
- muzikolog **Mirko Očadlík** („státní diskový ústav“ 1928 - 1950)
- spisovatel **Karel Čapek** („O národní diskotheku“ LN, 2.5.1932)
- ředitel GZ **Josef A. Háša** (1946 - +1952)
- publicista **Emanuel Uggè** („mezinárodní diskotéky“ 1947-1948)
- knihovnice **Olga Růžičková Sixtová** (posluchárny 1947 - 1949)
- kurátor **Jindřich Keller** („národní diskotéka“ a NM 1966 - 1971)
- archivářka **Eva Ješutová** („národní fonotéka“ a Čro 1990 - 1993)
- ad. ... např. mimořádní amatérští badatelé a sběratelé:
 - **Jindřich Meszner** (nar. 1925 - zemř. 1999),
 - **Gabriel Gössel** (nar. 1943 - zemř. 2020)

Sběr a archivace ZN v institucích – „pilíře historie“

- projekt ***Lidová píseň v Rakousku*** (nahrávky 1909-1912) – též Leoš Janáček - edice *Vzaty do fonografu*, vyd. 2012
<https://www.youtube.com/watch?v=Y-jmyjo3d38>
- **Fonografická komise ČAVU – zvukový archiv** (nahrávky firmy Pathé 1929, 1933-1937 - nahrávací studio zajistil rozhlas) - Josef Chlumský - edice *Lidová hudba ...*, vyd. 2009
ukázka B/2, nahrávka lid.písně Chodsko (1929) od 8:30
<https://plzen.rozhlas.cz/jak-se-hralo-pred-devadesati-lety-stare-lidove-muzikanty-zachytila-francouzska-7160666>
- **rozhlas (Radiojournal až Český rozhlas)** (archiv od 1928) - Mirko Očadlík (do 1950), Eva Ješutová (90.léta), ve 30.letech spolupráce s Ultraphonem (níže)
- **gramofirmy Esta (1930) a Ultraphon (1932) a jejich archivy** - 1946 znárodněny – ředitel Jan Valentini - kniha *Ultraphon ...*, vyd. 2022

Z „bojů“ o povinný výtisk (výlisek) zvukových dokumentů a státní diskotéku (roky 1931-1937, realizace až 1966 – Národní muzeum)

22.7.1931 Přítomnost - Mirko Očadlík o povinném výlisku (muzikolog a pracovník rozhlasu)

“Uvážíme-li jen možnosti archivální, které gramofonová deska představuje, divíme se, že není někde při ministerstvu nebo universitní knihovně založen archiv desek a že není uzákoněno povinné odvádění exemplářů, tak jako je tomu v oboru tiskovin. Dnes jsou poslední chvíle, kdy se dá něco podobného pořizovat, protože dnes je ještě naděje na alespoň částečné zachycení starého materiálu deskového, jenž může být pro budoucnost největším pokladem. Ovšem, takový archiv by vyžadoval důkladného odborného vedení a zvláštní erudice svého vůdce. To však u nás není možné, protože oboru mechanické hudby (m.h.- rozuměj: zvukovým dokumentům) nevěnuje takřka nikdo pozornosti.”

Pozn.: Problematika historie povinného „výlisku“ nebyla v archivech dostatečně prozkoumána.

Sběr a archivace ZN v institucích – „pilíře“ 2

- **Gramofonové závody - posléze Supraphon** (vč. tzv. divadel hudby) (po roce 1946 resp. 1949) - Emanuel Uggé, Josef A. Háša, Jaroslav Šeda
- **veřejné knihovny - diskotéky** (po roce 1947) - Olga Růžičková Sixtová
- **Národní ústav lidové kultury** (od 1956)
- **Národní muzeum** (ŽD od 1964, 1966-1995 povinný výtisk resp. výlisek) - Jindřich Keller
- **Hudební informační středisko** (soudobá hudba, od 1964)
- **Česká televize** (resp. československá) (archiv od 1965)
- **Národní knihovna ČR** (intenzivněji od 1996: povinný výtisk resp. výlisek), **Moravská zemská knihovna** a **Vědecká knihovna v Olomouci** a regiony

Neúspěšné **celostátní** snahy v oblasti ZN

... jsou **podrobně popsány v knize** *Archiv, který nebyl ...*

- **Národní muzeum** (idea „národní diskotéky/fonotéky“) - Jindřich Keller, **1966 - 1971**
- **Český rozhlas** (idea „národní fonotéky“) - Eva Ješutová, **1992 - 1993**
- **Česká národní skupina IAML a Národní knihovna ČR** (idea „národní fonotéky“) - Julius Hůlek, Vojtěch Mojžíš, Michal Hora, **konec 90. let**
- **Moravská zemská knihovna (2012 - 2016) a Národní technická knihovna (2018 - 2022)** (tzv. Virtuální národní fonotéka) - Filip Šír, Iva Horová

Důvody neúspěchů

Objektivní

- systémové - složitá mezioborová problematika
- málo odborníků v této oblasti
- nepodařilo se včas prosadit institut povinného výlisku (až od 1966)
- rozpočtová resp. finanční situace státu
- dále tzv. černé labutě (povodně, války, státní převrasy, strukturální změny / např. 1914-1918, 1939-1945, 1948, 1968, 1989-1995, 2002)

Subjektivní

- zvukové dokumenty nejsou v Česku tolik atraktivní jako jinde
- problémy a osudy jednotlivých osobností vč. osobních sporů
Filip Šír - Problematika zvukových dokumentů v paměťových institucích
Svět rozhlasu 32, 2014 (reedice 2020)
<https://svet.rozhlas.cz/filip-sir-problematika-zvukovych-dokumentu-v-pametovych-institucich-8167629>

B3/ Příklady současných institucí pečujících o nosiče zvuku

Instituce s největšími sbírkami/fondy zvukových dokumentů

- **Český rozhlas** (Archivní a programové fondy)
- **Supraphon** (Archiv) – pro veřejnost platforma *Supraphonline* www.supraphonline.cz
- **Národní muzeum v Praze vč. Českého muzea hudby** (zde Fonotéka Hudebněhistorického oddělení ČMH)
Zvuková laboratoř Národního muzea (viz níže)
- **Národní knihovna ČR a další velké knihovny** (povinný výtisk celostátní a regionální)

- neprozkoumaná **Česká televize** (Archiv a programové fondy)
- **Národní archiv**
- **Národní technické muzeum** (nejstarší nosiče a technika)
- **Národní ústav lidové kultury**
- **Etnologický ústav ČSAV** (fondy *Fonografické komise*)
- **Ústav pro jazyk český ČSAV** (zvukový archiv nářečí)
zajímavosti:
 - **Popmuseum** (Aleš Opekar)
 - **Libri prohibiti** (Jiří Gruntorád)
 - **Post Bellum - Paměť národa** (Mikuláš Kroupa)

ukázka B/3, Z.Malinský (P.Nárožný, V.Brodský) – Vánoční pohádky (1985)

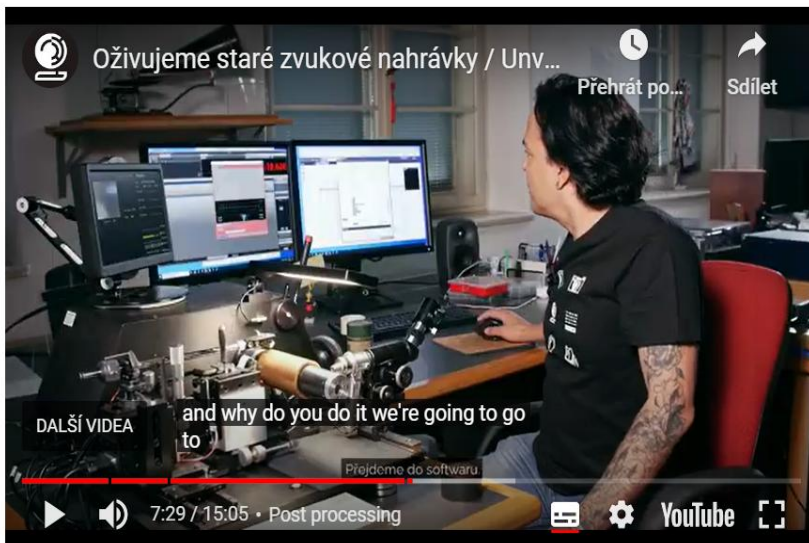
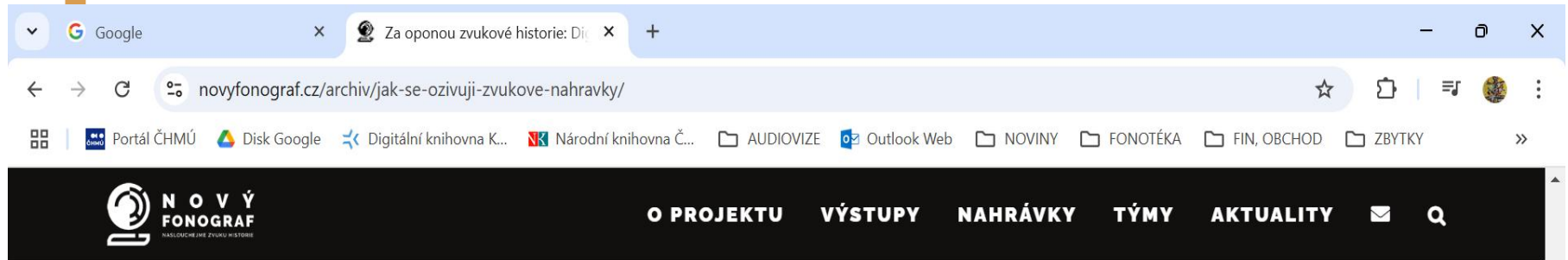
B4/ Dosavadní systematičtější a plošnější průzkumy sbírek a dosavadní ochrana (resp. digitalizace)

- kvalitnější průzkumy sbírek v ČR v letech 2013 – 2021 formou tzv. terénních projektů - praxe studentů MU KISK
- průzkumy a ochrana ZD - Helena Novotná (FF MU - KISK)
- shrnutí průzkumů a jejich aktualizace nyní jako první úkol nové pracovní skupiny MK ČR (viz závěr prezentace)

[Průběžná zpráva o stavu mappingu k otázce péče o zvukové kulturní dědictví v ČR | mkcr.cz](#)

- v rámci grantu *Nový fonograf ...* kniha *Záchrana zvukového kulturního dědictví ... – M.Lorenc a kol., vyd. 2022*
- vzorovým pracovištěm digitalizace ZN nyní Zvuková laboratoř Národního muzea
<https://www.nm.cz/zvukova-laborator-narodniho-muzea#tym>

<https://novyfonograf.cz/archiv/jak-se-ozivuji-zvukove-nahravky/>

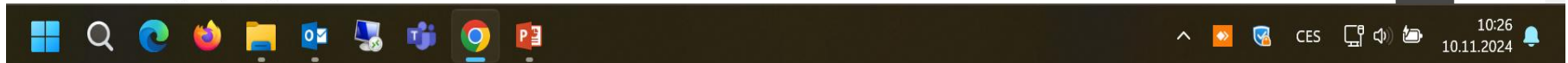

JAK SE OŽIVUJÍ ZVUKOVÉ NAHRÁVKY?

„Ke každé nahrávce přistupuji jako k samostatné výzvě.“ Říká [Geoff Tyson](#), zvukový inženýr Nového fonografu. „Pomocí zařízení Endpoint s digitálním mikroskopem opatrně měřím a analyzuji jejich drážky, abych docílil co nejpřesnějšího přenosu každého zvukového záznamu. Několikrát jsem tak při své práci objevil unikátní původní nahrávky, které by jinak zůstaly bez povšimnutí.“

Dalším pilířem našeho workflow je **digitalizace**. Tedy proces, kterým se záznam z fyzického zvukového nosiče dostane do digitální podoby. Nahlédněte do našeho zvukového studia, kde vám Geoff představí technologie, pomocí kterých pracuje s **nejstaršími fonografickými válečky** od prvního přehrání přes odstranění šumů a poškozených pasáží až po získání finální podoby digitalizované nahrávky.

Poslechněte si jedny z nejstarších nahrávek v Národním muzeu:

B5/ Situace v zahraničí (instituce)

Library of Congress

ukázka B/4 [National Jukebox](#)

[National Recording Registry](#)

Swiss National Sound Archives

https://www.fonoteca.ch/index_en.htm

British Library Sound Archive (součástí theBL od 1983)

https://en.wikipedia.org/wiki/British_Library_Sound_Archive

Phonogrammarchiv der Österreichischen Akademie der Wissenschaften *[Das Phonogrammarchiv](#)*

National Library of Finland - The Finnish National Sound Archive *<https://www.kansalliskirjasto.fi/en/collections/finnish-national-sound-archive>*

Nationaldiskoteket (Det Kgl. Bibliotek - Denmark National Library) *<https://www.kb.dk/en/find-materials/collections/nationaldiskoteket>*

Swedish National Archive of Recorded Sound and Moving Images (National Library of Sweden)

Das Deutsche Musikarchiv *https://www.dnb.de/DE/Ueber-uns/DMA/dma_node.html#sprg153172*

Portugalsko připravuje stavbu budovy pro zvukový archiv

B5/ Situace v zahraničí (diskografie, spolky)

[DISCOGS](#) nyní již komerční projekt diskografie, zprostředkování prodeje, celosvětová produkce, včetně nahrávek československých, dobrá struktura, data nutno kontrolovat [Bedřich Smetana | Česká Filharmonie, Václav Talich – Má Vlast | Releases | Discogs](#)

[Classical Discography](#)

[Jazz Discography Project](#)

[UCSB Cylinder Audio Archive](#)

[DAHR – Discography of American Historical Recordings](#)

The International Association of Sound and Audiovisual Archives (IASA) <https://www.iasa-web.org/>

Řada dalších specializovaných, regionálních a národních odborných spolků.

Internet Archive - Great 78 Project

THE GREAT 78 PROJECT

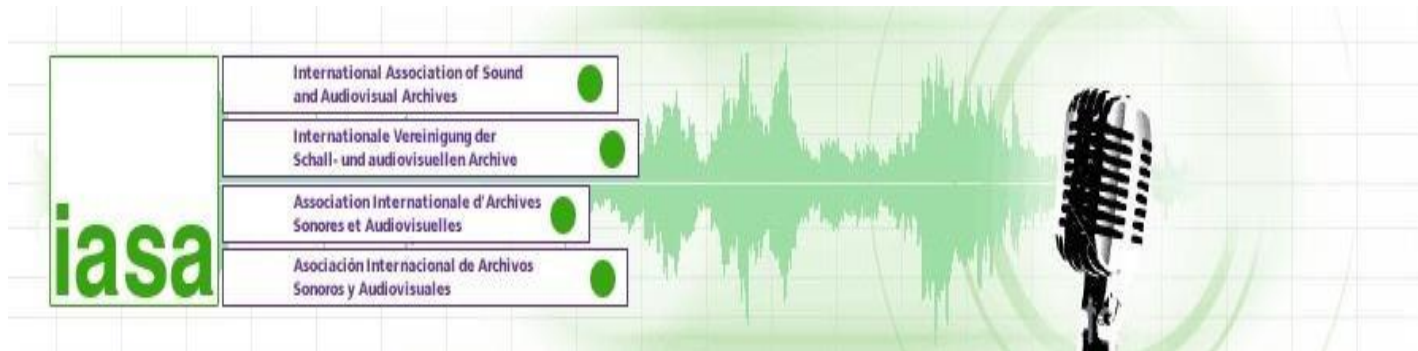
Preservation, Research & Discovery

Brewster Kahle, Internet Archive
George Blood, George Blood, L.P.

<http://Great78.archive.org> [@great78project](https://twitter.com/great78project)

Příklady profesních asociací

B6/ Co vše u nás neznáme, nemáme a neděláme v této oblasti

- dosud neznáme všechny naše fondy/sbírky, informace o nich jsou roztroušené a často nepřesné
- neznáme rozsah problému záchrany zvukového dědictví (neznáme kvantitativní rozsah **ohrožených** fondů/sbírek)
- odpovědnost necháváme na nevyzpytatelných jednotlivých institucích, chybí stanovená odpovědnost za celek, nemáme a netvoříme tedy celorepublikový pohled
- konzervační fond na základě PV nestačí (mnoho „děr“)
- nelze efektivně plánovat, digitalizovat
- zaostáváme za světem, nemůžeme se prezentovat a spolupráce na projektech je omezená
- jednotlivé zvukové dokumenty resp. zvukové nahrávky jsou velmi špatně dostupné
- nosiče degradují a ztrácíme nenávratně jejich obsah

Vývoj v letech 2022 - 2024

- v roce 2022 skončila podpora *Virtuální národní fonotéky*
- grant/projekt *Nový fonograf ...* skončil rokem 2022
- potřeba udržet dosažené (odborníky, technologie, kontakty)
- v Národním muzeu se podařilo udržet výsledky mj. ve formě existující Zvukové laboratoře (viz výše)
- kniha *Archiv, který nebyl ...* otevřela diskusi na různých úrovních (Ústřední knihovnická rada, Česká hudební rada, média atd.)
- poprvé od 30.let 20. stol. (a daleko podrobněji než tehdy) se touto problematikou vážně zabývá ministerstvo (nyní Ministerstvo kultury ČR)
- v únoru 2024 vznikla při MK ČR Pracovní skupina pro návrh koncepce Národního zvukového centra
<https://mk.gov.cz/pece-o-zvukove-kulturni-dedictvi>

17.7.2024

Google x Ministerstvo kultury vyzývá k zá x +

denikn.cz/minuta/1476782/

Portál ČHMÚ Disk Google Digitální knihovna K... Národní knihovna Č... AUDIOVIZE Outlook Web NOVINY FONOTÉKA FIN, OBCHOD ZBYTKY

Deník N – rozumět lépe světu

DENÍK N

Můj účet

Darovat předplatné

Konference Česko Svět Ekonomika Kultura Komentáře Magazín Podcasty E-shop Další

MinutaN.cz > Kultura > Historie, Hudba, Památková péče

17. července 2024 15:18

Ministerstvo kultury vyzývá k záchraně zvukového dědictví

„Věnujte pozornost zvukovým nahrávkám ve vaší instituci či okolí – mohou představovat vzácné unikáty, které je třeba zachovat pro budoucnost,“ nabádá ministerstvo kultury a vyzývá ke spolupráci na záchraně zvukového dědictví.

CIRK LA PUTYKA

VSTUPENKY N

10:01 10.11.2024

B7/ Jak dál? Národní zvukové centrum

Národní zvukové centrum – pravděpodobně NE budova, NE sbírky, ale hlavně

- základním způsobem zmapovat sbírky v ČR
- provozovat centrální oborový informační rozcestník
- koordinovat, metodicky podporovat
- koordinovat digitalizaci hodnotných nahrávek
- podporovat jejich archivaci a přístup k nim
- práce s mladou generací (studenti)
- informování veřejnosti – publicita

ukázka B/5, Kraftwerk – Home Computer – LP Computer World (1981) <https://www.supraphonline.cz/album/137938-computer-world-2009-digital-remaster>

Připraveno pro přednášku v Národní knihovně ČR

Děkuji za pozornost a kdykoli mne můžete oslovit.

Michal.Hora@nkp.cz

Pěkný den.